

Kitap Tanıtımı

Gül GÜRTUNCA
İstanbul Üniversitesi
Çeviribilim ABD - YL Öğrencisi

BULUT, Alev. 2008. *BASINDAN ÖRNEKLERLE İDEOLOJİK ÇEVİRİ, ÇEVİRİDE İDEOLOJİ*. İstanbul: Multilingual. 144 sayfa. ISBN 978975-6008-52-2

Alev Bulut'un, popüler bilimsel metin niteliğindeki bu çalışması toplam beş bölümden oluşuyor. Bu bölümler sırasıyla: "Çeviri", "İdeoloji", "Çeviri ve ideoloji", "İdeolojik metinlerin çevirisi", "Politik demec ve görüşme çevirilerinde ideoloji"dir.

Çalışmanın bilimsel yönüne odaklanacağımız incelemeye **önsözden** başlayacak olursak, burada ideolojik metinler üzerinde yapılan çalışmalardan bahsediliyor ve yazarın eğitmen kimliği ortaya konuyor. Çeviri eğitimi sırasında kullanılan ideolojik metinlerin genel kültür ve bilinç yaratan metinler olduğu vurgulanıyor. Böylece incelenen konuyu diğerlerinden ayıran ve öncelikli kılan özellikler belirtiliyor.

Bir adım daha atarak kitabın içeriğine baktığımızda genel anlamda iki ağırlık noktası göze çarpıyor. Başlangıçta ideoloji ve çeviri terimlerinin açılımı yapılarak kuramsal art alan bilgisi veriliyor. Örneklerin ağırlıklı olduğu diğer bölümde ise daha önce verilen bilgiler somut verilerle destekleniyor.

İlk bölümde "çeviri" ve "ideoloji" kavramları tanımlanıyor. Dil ve kültür arasındaki sıkı bağlardan yola çıkılarak tanımlanan "çeviri"nin bir süreç olduğu ve bu süreçte çevirmenin karşılaştığı sorunları aşarken birtakım kararlar alarak seçimler yaptığının altı çiziliyor. Bunun ardından haber metinlerinin ortak ideolojik yapıları çeviri odağında inceleniyor. Çeviribilimin kültürel paradigma değişikliği sayesinde çeviri sürecinde ideolojik kararları doğrudan açıklayan bir bakışa kavuştuğu açıklanıyor. Böylece çeviri araştırmalarının bu esere ne şekilde temel oluşturduğunu da açıklık kazanıyor.

İkinci bölümde “ideoloji” kavramına değiniliyor. İlk olarak sözcüğün kavramsal içeriği açıklanıyor. Bunlar arasında A. Teun van Dijk’in toplumsal bir olgu olarak yaklaştığı ideoloji tanımına yer veriliyor. Çeviride ideoloji kavramı ilk gündeme geldiğinde olumsuz ve politik anlamda değerlendirildiği vurgulanıyor. Bu kavramın “manipülasyon”, yani olumsuz yönlendirme olarak ele alındığına değiniliyor ve bu çalışmada da ideolojinin hem dil kullanımı ve çeviri kararlarına yansıyan insani boyutuyla hem de kişisel ve özel boyutuyla ele alınacağı belirtiliyor.

Bir sonraki aşamada dil kullanımının ideolojik boyutu gündeme getiriliyor, dil ve kültür bağlantısı kuruluyor. Söylem kuramına dayanılarak doğal dil kullanımında söyleyen, alıcı ve söylenen arasındaki iletişim tanımlanıyor. Bunun sonucunda her iletinin bir “niyeti” olduğu belirtiliyor. Kişilerin niyetlerinin, ideolojilerinin kendilerini ve iletişimde buldukları kişileri ilgilendirirken, devletlerin ideolojilerinin yetkili kişiler tarafından temsil edildiğinin altı çiziliyor. Böylece haber metinlerindeki ideoloji kavramına açıklık getiriliyor.

İkinci bölümün sonunda metin türlerine göre ideoloji kavramına değiniliyor. Haber metinlerinde, dilin alıcı odaklı işlevinin öne çıktığı, yani iletinin değerinin onu dinleyen, okuyan ya da kullanan için taşıdığı işleve göre belirlendiği söyleniyor.

Üçüncü bölümde çeviri ve ideoloji kavramları birlikte ele alınıyor. Haber metinlerinden örneklerle çeviri süsü verilen “ideolojik” iletilerin kullanımına değinilerek çeviri ve çevirmenin dürüstlüğü konusunu gündeme getiriliyor. Kültürel bağlamda belli bir anlam taşıyan ifadenin, aynı anlamı başka bir bağlam ve durumda koruyamayabileceğini söylendikten sonra çeviri araştırmalarında ideoloji konusu inceleniyor.

Bu bölümde birçok kuramcının çeviri ve ideoloji konularını nasıl ele aldığına değiniliyor. “İdeoloji insanlık durumuyla ilgiliyse her çeviri kararı bir güç kullanımı sayılabilir mi?” sorusundan yola çıkılıyor. Buna kesin bir yanıt vermektense, her iletinin hem ideolojik arka planının hem de çeviri sürecinde farklı dil ve kültür bağlamında yarattığı etkinin incelenebileceğini belirtiliyor. Bunun ardından Chesterman ve Lefevere’nin çeviride ideoloji kavramını nasıl ele aldığına değiniliyor, çeviri ve çevirmen kararlarının ideolojik boyutu çevirmenin karar alma etiğine bağlanıyor. Tüm bu kuramsal bilgiler ışığında çevirinin doğası gereği ideolojik olduğu kanısına varılıyor.

Çeviri sürecinin ideolojik boyutunun ele alındığı bölümde, çeviri gereksiniminin farkına varıldığı anda ideolojik boyutun gün ışığına çıktığı belirtiliyor. Çeviriyi kimin, ne amaçla, hangi arka plan bilgisi ve kimin için, kimin yönlendirmesiyle yapıldığı gibi konuların altında yine ideolojik boyutun yattığı vurgulanıyor. Çevirinin “politik çıkar sağlama” amacıyla kullanıldığı durumlardan bahsedildikten sonra yazılı çeviri sürecinde ideolojinin yerine değiniliyor. Bir yazılı metnin çevirisinin değil çevrilmesinin sorun olduğu durumlarda da ideoloji kavramından söz edilebileceği belirtiliyor. Bu tez de yine bir haber metnine dayandırıldıktan sonra yazılı çeviri sürecinin, uzmanlık alanları çevirisi ve kitap-yazın çevirisi biçiminde ikiye ayrılarak inceleneceği söyleniyor.

Uzmanlık metni çevirilerinin basit dilsel bir aktarım olmadığını, dil kullanımının zorunlu kültürel doğası çerçevesinde irdelendiğinde bu çeviri tipinde de “ideolojik” bir yan olduğu açıklanıyor. Yazılı çevirinin ikinci alanı olarak kitap çevirilerine değiniliyor. Her metnin çevirisinde olduğu gibi bu metin türünün çevirilerinde de ideoloji kavramının varlık gösterdiği belirtiliyor. Konu belirgin ve kasıtlı ideolojik çeviri örneklerine geliyor. Bunlar, “sansürleme”, “yorumlama” ve “kötü çeviri” şeklinde sınıflandırılıyor. Sansürleme, kaynak metnin bir bölümünün değiştirilmesi ya da çıkartılması; yorumlama, metne eklemeler yapma şeklinde tanımlanıyor. Özensizlik ve kuralsızlığın göze çarptığı metinler de “kötü çeviri” olarak değerlendiriliyor. Bunlar da basından örneklerle okura aktarılıyor.

Yazılı çeviri sürecinde ideoloji kavramına bu şekilde değinildikten sonra sözlü çeviri sürecinde ideoloji olgusunun mercek altına alınıyor. Sözlü çeviri türleri, ardıl çeviri ve eş zamanlı çeviri iki ayrı başlık altında ele alınıyor. Sözlü çevirmenlerin her zaman konferanslarda ya da steril sözlü iletişim ortamlarında değil, savaş, çatışma ve acil durumlar gibi özel koşullarda çalışması gerekebileceğinin altı çiziliyor. Çevirmenin sözlü iletişim ortamından yola çıkarak notlar almak suretiyle kendi metnini oluşturduğu ve bu nedenle de her sözlü çeviride ideolojik boyutun var olduğu savunuluyor.

Kitabın **dördüncü bölümünde** ideolojik metinlerin çevirisine değiniliyor. Metin türleri ayrıştırılarak ideolojik ve politik metinler olarak sınıflandırılan metinlerin çevirisi mercek altına alınıyor. Bu bölümde, içerikleri nedeniyle sosyal bilimlerin kavramsal tartışmalarını ele aldıkları için “ideolojik” olan metinlere yer vereceği söylendikten sonra dinsel, cinsel ve politik metinlerin ideolojik metinler olduğu belirtilirken dinsel ve politik metinler iki

başlık altında tanımlanıyor. İdeolojik metinlerin içeriği bu şekilde tanımlandıktan sonra “Politiklik Açısından Metin Türleri” başlığı altında yazılı ve sözlü metinler ele alınıyor. Yazılı metinleri kendi aralarında Gazete ve Haber Metinleri, Dergi ve Süreli Yayınlar ve Kitaplar şeklinde ayrılıyor. Gazete ve haber metinleri arasında da bir sınıflandırma yapılarak: Haber, Haber-İnceleme, Yorum-Köşe Yazısı, Deneme başlıkları altında bunlara da geniş bir yer veriliyor.

Sözlü metin çevirileri de Politik Demeç ve Konuşmalar, Politik Görüşme ve Söyleşiler olarak iki başlık altında toplanıyor. Politikacıların söylemlerinin devleti temsil ettiği fikrinden yola çıkılarak sözlü çeviri ortamlarının ideolojik çözümlemeleri basına yansıdığı kadarıyla ele alınıyor.

Kitabın **son bölümünde** ise politik demeç ve görüşme çevirilerinde ideoloji kavramını irdeleniyor. Bir önceki bölümde kısaca değinilen konu genişletiliyor. Bu gibi metinlerin çevirisinde iki farklı işlemden söz edilebileceği, bunlardan birinin Kaynak metnin yapısını değiştirmek, diğerinin ise kaynak metnin işlevini değiştirmek olduğu belirtiliyor. Bu işlemler yapılırken her zaman ideolojik bir müdahalenin söz konusu olmadığı, bilgi eksikliği, dil konusundaki yetersizliklerin de bu gibi sonuçlar doğurabileceği söyleniyor.

Son olarak kısaca kitabın dil ve anlatım yönüne eğilmek gerekirse, yazarın hem salt bilimsel bir dil kullanmayışı hem de kullandığı malzemenin güncelliği eserin, sadece akademik olarak çeviribilim alanına ilgi duyanlara değil, her tür okura ulaşmasını sağlayacak nitelikte. Çevirinin konu alındığı metinlere de yoğun bir şekilde yer veriyor. Bu, çeviriyle ilgilenen herkese ilginç bir farklı ve ilginç okuma deneyimi sunuyor. Eser bu yönüyle sadece bilgi vermekle kalmıyor çevirmenin ufkunu da genişletiyor.

Rezension

Gül GÜRTUNCA
İstanbul Üniversitesi
M.A. - Studentin

Alev Bulut, 2008, Ideologie in der Translation, ideologische Translation - anhand von Beispielen aus der Presse. Multilingual Yabancı Dil Yayınları. İstanbul: 144 Seiten. ISBN 978975-6008-52-2

Das Buch von Alev Bulut, die am Institut für Translatologie der Universität Istanbul lehrt, basiert auf Unterrichtsmaterialien, wie es im Vorwort heißt, ist aber nicht als Lehrbuch konzipiert, sondern „populärwissenschaftlich“ angelegt. Die Verfasserin gibt an, dass ideologische Nachrichtentexte sich zur Erweiterung des Weltwissens und zum Bewusstwerden über Textgeschehen besonders gut eignen. Darin ist auch die Wahl dieser Textsorte und somit das Anliegen des Buches begründet.

Das Buch ist in fünf Kapitel aufgeteilt: „Translation“, „Ideologie“, „Translation und Ideologie“, „Translation ideologischer Texte“, **„Ideologie bei der Übersetzung von politischen Vorträgen und Verhandlungen“**. Ein Blick auf die Inhaltseite zeigt die Zweiteilung der Gesamtgliederung: Zunächst wird auf die Definition der Begriffe „Translation“ und „Ideologie“ eingegangen, um anschließend die konkreten Beispiele aus der Presse zu bearbeiten.

Im weiteren soll das Buch parallel der Inhaltsfolge besprochen werden.

I. Kapitel: „Translation“

Im ersten Kapitel wird auf die Begriffe „Translation“ und „Ideologie“ eingegangen. Zunächst wird auf den Zusammenhang der Translation, Sprache und Kultur hingewiesen, um zu betonen, dass die Übersetzung ein Prozess ist, in dem zahlreiche Entscheidungen getroffen werden. Mit diesem Grundgedanken analysiert die Verfasserin übersetzungsorientiert die ideologische Gesamtstruktur der Nachrichtentexte und erhebt den Anspruch, dass die Übersetzungswissenschaft nach dem kulturellen Paradigmenwechsel im Stande ist, ideologische Entscheidungen im Übersetzungsprozess aufzulichten.

II. Kapitel: „Ideologie“

Im zweiten Kapitel wird der Begriff „Ideologie“ unter die Lupe genommen. A. Bulut nennt insbesondere A. Teun van Dijk, der diesen Begriff als gesellschaftliches Phänomen betrachtet. Nach dieser Begriffserläuterung wird das Verhältnis zwischen „Ideologie“ und „Translation“ vor Augen geführt und darauf hingewiesen, dass der Ideologiebezug in der Translation oft als reine Manipulation unreflektiert abgetan wird. Bulut macht die LeserInnen darauf aufmerksam, dass Ideologie in ihrer breiteren Bedeutung sowohl im Sprachgebrauch als auch in den Übersetzerentscheidungen, und nicht zuletzt im persönlichem Handeln als unabdingbarer gesellschaftlicher Faktor mit im Spiel ist.

Im Anschluss an diesen Gedanken thematisiert Bulut den „ideologischen“ Aspekt des Sprachgebrauchs und weist auf den inneren Zusammenhang zwischen Sprache und Kultur hin. Ausgehend von der Diskurstheorie wird der Aspekt Kommunikation zwischen dem Sender, Empfänger und der Botschaft besprochen. Ferner wird betont, dass hinter jeder Botschaft eine Intention verborgen ist. So wird verständlich gemacht, warum und für wen persönliche bzw. ideologische Implikationen relevant sind.

III. Kapitel: „Translation und Ideologie“

Im dritten Kapitel werden die Begriffe Ideologie und Translation mit realen Übersetzungsbeispielen aus der Presse näher erläutert. In diesem Zusammenhang wird an die kommunikationsethische Aufgabe der ÜbersetzerInnen erinnert, um zu betonen, dass jede Aussage kulturbedingt ist, und in einem anderen kulturellen Kontext ihre intendierte Bedeutung verlieren kann.

Dadurch wird eine indirekte Antwort auf die Frage gegeben: „Kann man jede übersetzerische Entscheidung als Machtausübung betrachten, weil die Ideologie nicht von menschlicher Haltung getrennt werden kann?“ Im Anschluss an Gedanken von Chesterman und Lefevere wird die Meinung untermauert, dass der ideologische Charakter der Entscheidungen im Übersetzungsprozess mit der Entscheidungsethik der TranslatorInnen eng verbunden ist und dass Translation ihrer Natur nach „ideologisch“ ist.

Nachdem diese Position bezogen wird, wird auf den Umstand hingewiesen, dass schon bei der Entstehung eines Übersetzungsbedarfes ein

ideologischer Hintergrund vorhanden ist. Hier werden die Faktoren wie Empfänger, Ziel der Translation, Fachwissen u.a., die in diesem Zusammenhang eine Rolle spielen, genannt und betont, dass die real existierende Translation gelegentlich auch dazu dient, um direkt politischen Nutzen daraus zu ziehen.

Beispiele aus der Presse zeigen besonders anschaulich, dass nicht nur die Translation als ein Produkt selbst, sondern auch die Entscheidung zu übersetzen Teil der Frage ist.

Übersetzung von Fachtexten und literarischen Texten

Buluts Ausführungen betreffen noch die texttypologische Unterscheidung zwischen Fachtexten und literarischen Texten. Sie sondert die Fachtexte in diesem Zusammenhang nicht ab, geht jedoch auf die übersetzerische Eingriffe seitens der ÜbersetzerInnen bei literarischen Texten näher ein, die in Printmedien Gegenstand der Berichterstattung wurden. In diesem Rahmen wird auch der Versuch unternommen die Übersetzungsprozeduren, auch mit vielen realen Beispielen, nach der Fragestellung ideologischer Intervention zu spezifizieren. So wird die „Zensur“ als Fall definiert, bei dem ein Textteil des Ausgangstextes verändert oder gar unterschlagen wird, weil er als „ungehörig“ empfunden ist.

Die Arbeit der Verfasserin wird noch durch die Besprechung des Bereichs „Dolmetschen“ erweitert. Hier wird festgestellt, dass DolmetscherInnen nicht immer unter angenehmen Bedingungen arbeiten, sondern auch in Kriegsfällen oder in Notfallsituationen. Dass dieser Bereich nicht ideologiefrei zu betrachten ist, lässt sich leichter nachvollziehen, wenn diese während der Dolmetschtätigkeit auf die stegreifen Notizen angewiesen sind.

IV. Kapitel: Translation ideologischer Texte

In diesem Kapitel geht es um Texte, die von ihrer Bestimmung her ideologisch und politisch sind. Diese Textsorte analysiert die Verfasserin nach der Einteilung in „politische“ und „religiöse“ Texte und klassifiziert weiter nach textsortenspezifischen Merkmalen Schriftlichkeit und Mündlichkeit, so wird auf spezifische Funktionen und Rollen in den Texten unterschiedlicher Beschaffenheit hingewiesen.

V. Kapitel: „Ideologie bei der Übersetzung von politischen Vorträgen und Verhandlungen“

Im letzten Kapitel wird das Thema erweiternd erneut aufgegriffen und bei der Übersetzung zwei Verfahren unterschieden, die bei politischen Vorträgen und Verhandlungen des Öfteren Anwendung finden: Das eine ist die formelle, das andere ist die funktionale (Ver)änderung. Es wird hier auch betont, dass solche Änderungen nicht immer auf die ideologische Einflüsse zurückzuführen sind, sondern manchmal auch an sprachlichen und informativen Begrenztheiten/Defiziten der ÜbersetzerInnen liegen können.

Mit umfassenden inhaltlichen Ausführungen und vor allem zahlreichen Beispielen aus der Presse behandelt das Buch die Thematik insgesamt sehr anschaulich und verständlich, so dass es einen breiten Kreis von interessierten Lesern ansprechen dürfte. Aber auch für akademische Kreise gibt es reichlich Anschlusspunkte zur theoretischen Diskussion der Problematik.